



## **A Partium közigazgatási földrajza**

doktori (PhD) értekezés tézisei

név: **Szilágyi Ferenc**

témavezető: **prof. dr. Süli-Zakar István**

Debreceni Egyetem

Debrecen, 2008.

## Tartalom

Bevezetés.....	3
Tézisek .....	8
<i>A Partium fogalma</i> .....	8
<i>A Partium közigazgatása a XX. században</i> .....	9
1900 – 1920.....	9
1920 – 1925.....	10
1925 – 1940.....	12
1940 – 1945.....	13
1950 – 1968.....	14
1968-tól napjainkig .....	16
Thesis .....	19
1900-1920.....	20
1920-1925.....	21
1925-1940.....	22
1940-1945.....	23
1950-1968.....	24
1968-2006.....	25
Publikációs lista.....	27
Referált kiadványok .....	27
Nem referált kiadványok.....	28
Irodalomjegyzék.....	29

## Bevezetés

A **Partium** területének komplex népességföldrajzi vizsgálatához elengedhetetlenül fontos a **területi-közigazgatási egységek** időbeli és térbeli elemzése. A népességföldrajzi adatok elsősorban népszámlálásokból származnak. A történelem folyamán, a Partium területén népszámlálásokat tartottak 1785-ben, 1850-ben, 1857-ben, 1869-ben, 1880-ban, 1890-ben, az elmúlt évszázadban pedig az 1900, 1910, 1930, 1941, 1956, 1966, 1977, 1992-es években, és ezeket a 2002-es adatsorok zárják le. A fent említett időpontokon kívül más források (pl. adóösszeírás), számítások is léteznek, mint például a Fényes Elek féle összeírás 1840-ből, mely egyházi adatokon alapul. Szintén érdekes Vályi András: Magyarország leírása 1796-99, mely konkrét népességi számadatokat nem tartalmaz ugyan, de megadja minden település etnikai és felekezeti jellegét, valamint közigazgatási besorolását, továbbá értékes információk nyerhetők Lipszky János: A Magyar Királyság és társországai térképe és helységnévtára (1804-1810) című művéből. Ahhoz, hogy ezek az adatok idősorokban is felhasználhatóak és összeegyeztethetőek legyenek, meg kell vizsgálni, hogy az egyes népszámlálások idején milyen területet fedtek le a falvak, községek, járások, rajonok, megyék vagy régiók, s ezeknek összegeként az adott időpontban, mit értünk a Partium megnevezés alatt. Általában elmondható, hogy szinte minden népszámlálási időpontban az előző állapothoz képest gyökeres változás tapasztalható a közigazgatási felosztásban, ami annál jelentősebb minél nagyobb léptékben (járás, megye) vizsgáljuk. Így az összesített (pl. megyei) adatok az egyes népszámlálási időpontokban egymással nem összehasonlíthatóak, illetve az összehasonlítás csak alapos közigazgatási földrajzi elemzés után valósítható meg.

A közigazgatási egységek a honfoglalástól kezdve folyamatos evolúción mentek keresztül. Az Árpád-kor a vármegyék kialakulásának az időszaka. A legkorábbi egységek már Szent-István életében létrejöttek, de a gyepüvidék területén ez a folyamat csak az Árpád-kor végére fejeződik be, sőt, a XIV. század derekáig is

elhúzódik. A korai magyar vármegyék persze nem maradtak érintetlenek, egyesek eltűntek, mások megalakultak, szétszakadtak és módosultak az idők folyamán. Szinte minden uralkodó jelentős mértékben hozzájárult ehhez a folyamathoz, a birtokok adományozása, a kiváltságjogok biztosítása generálták a folyamatos átalakulást. A török korban újabb drasztikus változások következtek, egyrészt a török közigazgatás bevezetése, másrészt az egymással rivalizáló magyar uralkodók erőviszonyainak a módosulásai miatt. A Habsburg uralom némi állandóságot is hozott a területi egységek kiterjedését tekintve, de két radikális közigazgatási reform révén (II. József és Bach) ez a korszak sincs híján a jelentős területi átalakulásoknak. A kiegyezés után megkezdődött a magyar területi-közigazgatási rendszer modernizálása, majd a XX. század során két világháború, három államhatár-módosítás, többszörös politikai rendszer és szemléletváltás határozta meg a területi-közigazgatási egységek sorsát, így nem véletlen hogy minden korábbinál nagyobb fokú labilitás jellemezte ezeket. Ez a labilitás nem kifejezetten „Partium-specifikus”, jellemző Magyarország és Románia más területeire is, de ami itt ezt mégis hangsúlyosabbá teszi, az pont a határ mentiségéből, ütközőszerepből adódik. A Partium két periódusban is Magyarország része, két másikban pedig román felségterületté válik, ráadásul minden változás egyben összeforrott területek megosztását is jelenti. A hosszú ideig kedvezőtlen geopolitikai helyzet behatárolja a fejlesztések területi irányait, meghatározza új központok kialakulását, mások elsorvadását. A határ menti helyzet kedvezőtlené teszi a nagy központok fekvését, amelyek rendre „csatát vesztenek” (Nagyvárad Kolozsvárral szemben; Szatmárnémeti és Máramarosziget Nagybányával szemben – *lásd I. ábra.*), de a kisebb központokét is, melyek stagnálni kezdenek (pl. Nagyszalonta, Nagykároly, Érmihályfalva, Halmi).

A városhálózat súlypontja kelet felé tolódott, mivel a korábbi spontán városiasodási folyamatokat (melyek főleg az alföldi és a kontaktövezet nagy vásártartó falvait érintették kedvezően) felváltották a felülről irányított folyamatok. Főleg geopolitikai okokra hivatkozva a határtól távolabb eső települések városiasodását támogatták, ami nem mellékesen a többségi román nemzet igényeinek is messzemenően megfelelt. Ez a határ menti magyar többségű és magyar vonzáskörzetű központok stagnálásával járt,

másrészt a szintén magyar többségű, de román vonzáskörzetű központok etnikai arculatának a megváltozásához is vezetett (pl. Szilágysomlyó, Margitta, Tasnád, Belényes, Tenke, Élesd, Zsibó, Szilágycseh, Magyarláros, Szinérváralja stb. – lásd 2-es ábra).

A korábbi vásárvonal menti legfőbb urbanizációs tengely (Sziget – Szatmárnémeti – Nagykároly – Érmihályfalva – Székelyhíd – Nagyvárad – Nagyszalonta) keletre tevődik át egy meglehetősen mesterséges vonalra (Felsőbánya – Nagybánya – Zsibó – Zilah – Kolozsvár – Torda – Aranyosgyéres). Ennek a vonalnak a megerősödését sem a természetföldrajzi sem pedig az infrastrukturális feltételek nem támogatták, ez kifejezetten a szocialista tervgazdálkodás műve, mely egyrészt a kitermelőiparra alapozott, másrészt a feldolgozóipar jelentős hányadát a határoktól nagyobb távolságra telepítette. Néhány kisebb szocialista város is felépült (Aranyosgyéres, Vaskohsziklás). A jelenlegi közigazgatási területre számított népességszám alakulása jól kifejezi ezt a koncepciót. 1910 és 1992 között a legjelentősebb fejlődést (2000, ill. 1100%-t) a két szocialista város (Vaskohsziklás és Aranyosgyéres) érte el. Őket az elsődlegesen preferált „belső” megyeszékhelyek követik: Nagybánya (900%), Zilah (670%), Kolozsvár (520%) és Beszterce (500%) szintén látványos növekedést produkálva.

Jellemző, hogy a határ közeli megyeszékhelyek az ipartelepítések ellenére is mérsékeltbb fejlődést mutatnak: Szatmárnémeti (360%), Nagyvárad (320%), a század második felére a funkcióját elvesztő Máramarossziget pedig csak 190%-os fejlődést produkál. E mérsékeltbb fejlődés annál is szembeűnőbb, hogy néhány másod-harmadrendű város (Torda – 400%, Avasfelsőfalu – 400%) jelentősebb növekedést érnek el. A kisvárosok közül 200% fölötti eredményt szintén a határtól távolabb esők mutathatnak fel (Borsa – 290%, Belényes – 266%, Margitta, Dés – 260%, Felsőbánya, Szilágysomlyó – 230%, Zsibó – 220%), a határ mentiek esetén maximum 60%-os pozitív elmozdulás létezett (Érmihályfalva, Nagykároly), de Nagyszalonta esetében csak 35%, Székelyhídében pedig csak 3% mutatható ki. A belső városok közül ilyen alacsony értékek csak azok esetében jelentkeznek, melyek mindössze az elműlt néhány évben jutottak városi ranghoz (pl. Nagysomkút, Sülelmed, Erdőd). Több ezek közül, számos falut is magába foglal a közigazgatási határokon belül. Így például Magyarláros városhoz 13 falu tartozik. 1910 és 1992 között Magyarláros telepűlés lakossága

megduplázódott (2671-ről 6412-re nőtt), de a csatolt falvak népessége az országos tendenciáknak megfelelően csökkent. Emiatt maga a város is csak 29%-os össznövekedést tud felmutatni. A csatolt falusi települések számos más város teljesítményét is lerontották (pl.: Nagysomkút, Sülelmed, Szilágycseh, Zsibó stb. – 1. táblázat).

A közigazgatási egységek labilitása, vagy éppen stabilitása időben, térben, sőt szintenként is jelentős eltérést mutat. A városhálózat nagyobb fokú változásaival szemben az alapvető településhálózat, a községek szintje általában stabilnak mondható, a trianoni határ környékének kivételével. Ezt a stabilitást némileg az 1956-os extenzív településpolitika (mikor is telepek százait nyilvánították falvakká), valamint 1960-as és 1968-as községreform (mikor szomszédos falvakat új községekbe átcsoportosítottak) bontja meg kissé.

A járások és a rajonok a XX. század leginstabilabb közigazgatási egységei voltak (Vofkori, 1996), rendszerükben (egészen az 1968-as megszüntetésükig) minden egyes közigazgatási reform számottevő változást okozott. Határaik állandóan módosultak, egyeseket a szomszédos egységek között osztottak fel, másokat szomszédos egységekkel vontak össze, megint mások szinte a semmiből jöttek létre és tűntek el.

A megyék, vármegyék és régiók szintje változó stabilitású. Bihar mindközül a legstabilabb, a Romániához került része 90%-ban ma is megfelel a jelenlegi közigazgatási egységnek. A többi közigazgatási egység jelentős változásokon esett át, de Szilágy és Szatmár legalább a „történelmi önmaguk” jogutódainak tekinthetők. A jelenlegi Szilágy keletre tolódott, míg Szatmár a történelmi kiterjedésének a középső „magterületére” szorítkozik. Máramaros már inkább csak a nevében utal elődjére, nem hordozója a történelmi identitásának, a mai megye „súlypontja” a történelmi területen kívülre esik.

A történelmi, ideológiai és geopolitikai okok állandó változásokat idéztek elő, aminek egyenes következménye lett, hogy csak a XX. században hat alkalommal gyökeres közigazgatási reform következett be (1920, 1925, 1940, 1945, 1950, 1968), ezeket pedig kisebb, de jelentős módosítások érintették (1929, 1936, 1938, 1952, 1956, 1960, 1980, 1990, 2000).

A közigazgatási változások legújabb eseményei az Európai Unió által 1991-ben kialakított **NUTS** egységek 1998-ban történt Romániai bevezetése, valamint 2002 után a várossá és municípiummá való nyilvánítások felgyorsulása, valamint az 1968 óta kialakult községfelosztás alulról induló, helyi kezdeményezések révén történő átszerezése (mely jelenleg még vontatottan halad).

## Tézisek

### *A Partium fogalma*

A történelmi összefoglalásban külön kell választani a Partium fogalmát és a Partium területén működő vármegyékét. A Partium, mint területi entitás csak a Magyarország három részre történő szakadásával jön létre. Története nagyjából Moháccsal kezdődik és 350 évvel később az 1877-es közigazgatási reformmal ér véget. Létrejötté kényszerhelyzetnek volt köszönhető. A török expanzióval egy időben az ország három részre szakadt. Erdély és a Magyar Királyság maradéka közé a törökök által megszállt terület ékelődött be. Az ország közepét meghódító törökök miatt megszűnik a Kárpát-medence keleti és nyugati része közötti állandó és szoros kapcsolat lehetősége, keleten létrejön a fél-független állam: Erdély, a magyar királyi hatalom pedig csak a medence nyugati és északi részére szorítkozik. A török terjeszkedés iránya szintén északi és nyugati volt, míg keleten néhány királyi vármegye megmenekült, de teljesen elszigetelődött. Kézenfekvő volt, hogy ezek a vármegyék „de facto” Erdély részei legyenek, viszont a magyar királyok névleg sohasem mondtak le róluk. Így alakult ki a fent említett felemás helyzet. Területe állandóan változott, a török terjeszkedés és az erdélyi – Habsburg viszálykodás miatt. A török hódítások lemorzszolták róla Bánságot, Arad vármegyét és Bihar egy részét, viszont Bethlen fejedelem hozzácsatolta Szatmár, Szabolcs, Ugocsa, Bereg, Zemplén, Abaúj és Borsod vármegyéket. A legnagyobb kiterjedése elérte a 70.000 km<sup>2</sup>-t. A pontos lehatárolás szinte lehetetlen az állandó területi változások és a vitatott területek hovatarozásának kérdése miatt. A terület történetének második szakasza a törökök kiűzésével kezdődik. A Habsburg uralom nem törekedett az egységes Magyar királyság visszaállítására, Erdély önálló maradt, sőt az Erdélyi Kancellária (székhelye Bécs) – a magyar főnemesség tiltakozása ellenére – megtarthatta Kraszna, Közép-Szolnok, Zaránd vármegyék és Kővár vidékének az igazgatását is. Jogilag ez a helyzet állt fenn a kiegyezésig és az 1876-



os közigazgatási átszervezésig. A részek kifejezés latin megfelelője a „Partium” név.

A Partium a kialakult történelmi helyzet ellenére nem vált egységes „tartománnyá”, részben mert az állandó kiterjedésű Erdélyhez viszonyítva ennek folyamatosan változott a területe (az erdélyi-török-habsburg erőviszonyoknak megfelelően), másrészt mert nem alakultak ki közvetlen kapcsolatok az egyes Partiumi vármegyék között (mint a Székely- és Szászföldön), mindegyiket közvetlenül Erdélyből irányították. Az állandó területi változások, a sokszor bizonytalan határvonal, a szigetszerű elhelyezkedés és a Partiumi megyék közötti közvetlen kapcsolatok hiánya megakadályozták egyfajta regionális öntudat kifejlődését. Eszerint a Partium (Részek) néhány kisebb Kelet-Magyarországi vármegye, amelyek jogilag Magyarország részei, de közigazgatásilag Erdélyhez tartoztak. Nem önálló közigazgatási egység, hanem szigetszerűen elhelyezkedő vármegyék összessége, amelyeknek csak a jogi státuszuk közös.

A napjainkban Partium néven emlegetett terület Románia észak-nyugati megyéit jelenti. A terület népszerű neve inkább romantikusnak mondható, mint pontosnak. A Partium név inkább csak a Szilágyságot illeti meg joggal, ez a terület valóban az egész magyar történelem során átmenetet képezett a szűkértelmű Magyarország és Erdély között. Itt történt Szamos folyosóján keresztül az első magyar csoportok Erdélybe vándorlása, sőt Erdély latin neve Transsylvania (a Pannónia felől nézve) „Szilágyságon túli” területet jelent. A másik három megyének már a „Habsburg – féle” szűkebb Partiumhoz sincs semmi köze, nem is beszélve arról, hogy a jelenlegi közigazgatási határokkal Szatmár és Máramaros önmagukban sem történelmi jellegűek.

## ***A Partium közigazgatása a XX. században***

### **1900 – 1920**

A XIX. század elején fennálló közigazgatási rendszer lényegében az 1876-os közigazgatási reform során jött létre. 1876 és 1920 között egy 44 évig fennálló felosztásról beszélhetünk, ezen

időszakon belül a vármegyék kiterjedése nem változott, belső struktúrájukban (rendezett tanácsú városok, járások, kis- és nagyközségek) is csak kevés módosítás történt. A kor magyar közigazgatását követve a következő szintek léteztek:

**Kerület**

**Törvényhatósági város**

**Vármegye**

**Rendezett tanácsú város**

**Járás**

**Nagyközség, kisközség**

**Tanya, puszta, telep, major, bánya, fürdő stb.**

Közülük a legfelső szintnek, a kerületeknek csak statisztikai, a legalsónak (tanyak stb.) pedig csak helyrajzi szerepkör jutott. A partiumi törvényhatóságok egységesen a Tisza-balpartja **kerülethez** voltak beosztva. **Törvényhatósági városok**, mint ahogy a nevük is mutatja önálló törvényhatóságok voltak, nem tartoztak az őket körülvevő megyékhez. Tulajdonképpen a szabad királyi városok jogait örökölték. A Partium jelenlegi területén két törvényhatósági város létezett 1920-ig: Nagyvárad és Szatmárnémeti.

Bihar, Szatmár, Szilágy és Máramaros tekinthetők a leginkább Partiumi **vármegyék**nek, mivel ezek területének nagyobb része ma is valamely Partiumi megyéhez tartozik, ill. a székhelyük ma is a Partiumban van. Kisebb mértékben Ugocsa, Szolnok-Doboka, Kolozs és Arad is hozzájárult a Partium jelenlegi kiterjedéshez. A **rendezett tanácsú városok** száma ebben az időszakban viszonylag alacsony volt. Szatmár vármegyében három ilyen település volt (Nagykároly, Nagybánya és Felsőbánya), Szilágyban kettő (Zilah és Szilágysomlyó), Máramarosban pedig egy (Máramarossziget).

A **jársók** száma az elemzésben szereplő megyékben összesen 72, ha csak a „Partiumi” jellegű megyéket számoljuk, akkor 43. A **községek** száma az érintett vármegyékben összesen 2.036, csak az érintett járásokat összesítve 1.307.

## **1920 – 1925**

1920-ban bekövetkezett a „második” magyar Mohács, az elvesztett világháború után a győztes nagyhatalmak aláíratják Magyarországgal a **Trianoni** békeszerződést. Közismert tény, hogy

ekkor Magyarország elveszíti területének és a lakosságának kétharmadát. Ez a történelmi mozzanat kényszerből ugyan, de előidézi a Partium fogalmának a felidézését és újraértelmezését, hiszen a Romániához átszatolt, de nem erdélyi és nem bánági területekre már nem használható a „**Tiszántúl**” megnevezés. Az új határ, melyet nem történelmi, se nem domborzati választóvonalak mentén lett meghúzva funkcionálisan egységes területeket szel át, vármegyéket és járásokat szakít ketté, de sokszor az egyes községeket sem kíméli. Általánosságban megállapítható, hogy a közigazgatási rendszerben történő gyökeres változásokat maga a határ idézte elő. A nem határmenti területek szinte semmilyen változáson nem estek át, a román közigazgatás változatlan formában vette át őket. Ennek oka elsősorban az időhiány volt, a román hatóságok a lehető legrövidebb idő alatt akarták integrálni az új területeket, és így szinte minimális közigazgatási módosításokra sem volt lehetőség. Ez azt jelenti, hogy jelentősen csak azok a megyék (és járások) változtak meg amelyeket közvetlenül átszelt a Trianoni határ (Bihar, Szatmár, Máramaros, Ugocsa, Arad), míg a többi megye (és járás) alig, vagy egyáltalán nem szenvedett el semmilyen területi változást (Szilágy, Szolnok-Doboka, Kolozs). A nagy sietségnek még egy fontos bizonyítéka a magyar **közigazgatási névanyag** szinte teljes átvétele román fonetikus átírással. A statisztikai kerületek kivételével a közigazgatásnak minden korábbi szintje megmaradt, természetesen azoknak a román megnevezéseit használva:

**Vármegyék (comitate)**

**Törvényhatósági városok (municipii)**

**Jársók (plăși)**

**Városok (orașe)**

**Községek (comune), falvak (sate)**

A hagyományosan „partiumi” törvényhatóságok száma négy maradt, közülük egyet (Szilágy) nem érintett az új határ, hármat viszont átvágott (Bihar, Máramaros, Szatmár), s ezek még kiegészültek Ugocsa Romániához került részével. A határmegvonást követően a Partium területe egyharmadával csökkent (31.706 km<sup>2</sup>-ről 20.166 km<sup>2</sup>-re), nyugati része (bihari és szatmári területek) Magyarországé maradt (2.801 ill. 1.760 – összesen 4.561 km<sup>2</sup>), északi részét pedig (máramarosi, ugocsai területek) Csehszlovákia

kapta összesen 6.979 km<sup>2</sup>-es területtel. A román rész megyéinek átlagterülete csökkent (5.041 km<sup>2</sup>).

A **megyék** kiterjedésbeli változásait az új határ okozta a belső határok változása jelentéktelen volt. A partiumi **járások** száma a határmegvonás miatt természetesen csökkent. Korábban a négy partiumi megyében 43 járás volt, amihez a szomszédos megyék hét érintett járását számolhatjuk hozzá (összesen 50 járással számolhatunk). Közülük 28 került át teljes egészében (nyolc bihari, hat szilágysági, öt szatmári, három máramarosi, négy szolnokdobokai és két kolozsi). Öt járás teljesen Magyarországon maradt (három bihari és két szatmári), négy teljesen Csehszlovákiához került (mind máramarosi). 13 járás lett megosztva (hat bihari, három szatmári, egy ugocsai és három máramarosi). Közülük nyolc Románia és Magyarország, négy Románia és Csehszlovákia, egy pedig a három ország között került felosztásra (Szatmárnémeti járás). A 13 csonka járás közül négyet a román hatóságok megszüntettek (biharkeresztesi, csengeri, técsői, tiszavölgyi), mert területüknek csak elenyésző része került ide, ezeket a szomszédos járásokba olvasztották be. A **községek** száma szintén jelentősen csökkent. A trianoni döntés előtt a négy partiumi megyében és a többi érintett járást számítva 1.454 község volt. Közülük 145 maradt Magyarországon, 130 Csehszlovákiához került, eszerint 1.176 község Romániához jutott (ez a korábbi községállomány 81%-át teszi ki).

## 1925 – 1940

A 20-as évek elején számos tanulmány született, hogy hogyan kellene átalakítani az **Ókirályság** és az újonnan szerzett területek közigazgatását, hogy az egységessé váljon és kiszolgálja egyben a románok nemzeti érdekeit. Sok vita után a megye és a járásrendszer fenntartása mellett döntöttek. Végül 1925. június 14-kén fogadták el az új közigazgatási törvényt, amely meghatározta **Románia** új megyebeosztását

E román közigazgatás első változata amolyan kísérletnek tekinthető, 1929-ben szükségessé vált a hibák kijavítása. Az újabb reform (Decret regal nr. 4036 din 7 decembrie 1929.) igazából csak megerősíti az előbbi, minimális területi változásokat eszközölve. 1936-ban újabb reform következett, amely a járásokat rajzolta át, sok

újat megalkotva és létrehozták a több faluból álló községeket (Vofkori L. 1996). Végül 1938-ban újabb reform következett, mely a **decentralizálás** jegyében visszaállította a megyék fölötti tartományokat (pl. Szamos – Someș), és azokat jogi személyiségekké is tette (Vofkori L. 1996).

A következő területi szinttel jöttek létre:

**Tartomány (Ținut)**

**Megye (Județ)**

**Municípium (Municipiu)**

**Járás (Plasă)**

**Város (Oraș)**

**Község, falu (Comună, sat)**

A **megyék** rendszerét az új román közigazgatás nem változtatta meg lényegesen, azt lehet mondani, hogy a magyar megyerendszer öröklődött át, ezeknek csak a kiterjedése változott. A **területi változások** következtében a megyék között lévő területi különbségek csökkentek, de a legnagyobb, mondhatni „domináns” megye továbbra is Bihar maradt. Az 1925-ös adminisztratív reformot követően már újra két **municípium** volt a Partium területén, Nagyvárad mellett Szatmárnémeti is visszakapta ezt a rangot. A közigazgatási reformot követően a partiumi megyékben 1930-ban 31 **járás** működött. A korábbi felosztás (1920-25) 1.179-es **községszámához** viszonyítva enyhe csökkenés tapasztalható, a Partiumi járásokhoz 1925 után 1.164 község tartozott. 15 új község jött létre.

## 1940 – 1945

1940 augusztusában megszületett a „**második Bécsi döntés**” melynek során Erdély északi, kisebbik fele (a terület 42,7, ill. a lakosság 43,2%-a – Rónai A. 1993) visszakerült Magyarországhoz (43.492 km<sup>2</sup>). Ez a Partium területének a nagyobb részét csatolta vissza, csak Bihar megye déli részét hagyta meg Romániának.

Bereg és Ugocsa vármegye kettévált, Ugocsa kiegészült a Romániától visszakerült résszel és az addig a Ruszin területekhez tartozó kilenc községgel. **Ugocsa** vármegye két járással alakult újra, de a korábbinál kisebb területen. Hasonlóan a visszakerült **Máramaros** kapott néhány Tisza-menti községet a Máramarosi

Közigazgatási Kirendeltségből és újra magyar vármegyévé vált, ettől kezdve párhuzamosan két egység is létezett ezzel a névvel: Máramaros vármegye és a Máramarosi Közigazgatási Kirendeltség. **Szatmár** egyesült a korábban Magyarországon maradt részeivel, akárcsak **Bihar**, de ez utóbbi így is csonka vármegye maradt (15. táblázat) (Dél-Bihar Románia keretében alakult megyévé). **Szatmár, Szilágy, Ugocsa, Máramaros, Szolnok-Doboka** teljes terjedelmükkel visszakerültek, de kiterjedésük továbbra sem felelt meg a Trianon előtti állapotoknak. **Kolozs** megye kalotaszegi járásai Biharhoz hasonlóan meg lettek osztva Magyarország és Románia között. Összességében megállapítható, hogy kisebb-nagyobb változások mellett, minden partiumi megye megmaradt, Ugocsa újjá alakult, a többi területileg megnövekedett (Szilágy kivételével, bár a Trianon előtti területéhez képest ez is nagyobb lett). A Partiumi megyék átlagterülete 5.240 km<sup>2</sup> volt.

Ebben az időszakban is két **törvényhatósági város** létezett a Partiumban: Nagyvárad (92.942 fő) és Szatmárnémeti (52.011 fő). A partiumi megyékben összesen 35 **járás** (92. ábra) működött ebben az időszakban. A Partiumhoz sorolható **községek** száma jelentős mértékben nőtt a határváltozás miatt, számuk 1.299 volt (a korábban 1.164). Ebből 870 a magyar oldal partiumi megyéiben (ebből 156 nagyközség – 18,1%), 184 a többi járásban, 245 pedig a romániai Biharban található.

## 1950 – 1968

Az 1950 és 1968 közötti időszakot Romániában a **tartományok** korszakának nevezhetjük. 1950 szeptemberétől a román kommunista-sztálinista vezetés szovjet mintájú közigazgatást vezetett be. Felszámolták a megyerendszert és helyette a korábnál két-háromszor nagyobb egységeket vezetett be. A közigazgatást teljesen gazdasági szempontoknak megfelelően alakították, a cél a közigazgatásban is az üzemméret növelése volt. Ekkorra lezárul az üzemek államosítása, megindulnak öt éves tervek, a nehézipar fejlesztése kerül a középpontba. Románia ipari középhatalommá kívánt válni (a vas és acél országává), ehhez viszont hiányoztak az igazi nagy, többszáz ezer lakosú regionális ipari központok. Ilyen vonzásközpontok kialakulásához az addigi megyerendszer nem volt

alkalmas, átlagos területük és népességszámuk túl kicsi volt (4.000 km<sup>2</sup>, 300.000 fő). A cél az volt, hogy az országot átlagosan két-három megyét kitevő, legkevesebb 10.000 km<sup>2</sup> területű és 1.000.000 fő átlaglakosságú tartományokkal fedjék le. A nagy terület továbbra is megkövetelte a közép szint megtartását, azokat **rajonoknak** nevezték, területük elvileg 1.000 km<sup>2</sup>, lakosságuk 100.000 fő kellett volna legyen. A rajonok lettek az államhatalom legfontosabb helyi szervei. Minden tartomány számára alapvető követelmény volt, hogy valamilyen gazdasági ágazatban országos jelentőségű teljesítményt nyújtson (Vofkori L, 1996). Megkezdődött falvaknak a rajonokba való sorolása (rajonálás), s egy-egy kiemelt központ körül a rajonok tartományokba való csoportosítása. A rajonok nem csak közigazgatási, de gazdasági és tervezési alapegységek is lettek. Tartományi központoknak általában az 50.000-120.000 lakosú nagyvárosokat választottak, amelyeket aztán szédületes ütemben fejlesztettek, hogy mihamarabb mindegyik lakosságszáma lépje túl a 100.000 főt, a rangjukat veszített korábbi megyeszékhelyek viszont stagnálni kezdtek. Mint ahogyan az majd később kiderült, a tartományi rendszernek az egyetlen sikere, az volt, hogy kialakította az ország **regionális központjait**, Bukarest ellenpólusait, viszont közép és kisvárosi hálózat szinte semmit nem fejlődött, a rurális övezetek leépülése pedig ekkor kezdődött meg.

A területi és lakosságszámot illető kitűzött célokat a tartományok és a rajonok nagyon nehezen érték el, hiszen minden terület, város, korábbi megyeszékhely pártfunkcionáriusai azért lobbiztak (nem minden önös cél nélkül), hogy ők válhassanak egy tartomány, vagy rajon központjaivá. Így nem csoda, hogy a tartományok száma túl sok lett, akárcsak a rajonoké, s főleg ez utóbbiak azután állandó változásban voltak, egyesek megszűntek, helyettük mások alakultak meg.

A változásokat serkentették az alapos tervezés hiányosságai is, a kialakított tartományok sokszor hegygerinceken íveltek át, egymástól erősen különböző területeket kovácsoltak össze, ami működésüket gyakran megnehezítette és ellehetetlenítette. Talán úgy gondolták, hogy a szocialista fejlődés útjába nem állhatnak 2.000 méteres gerincek (pl. Radnai-havasok), de a kiépítetlen infrastruktúra, a viszontagságos időjárás (mely hónapokra megbéníthatta a forgalmat) rácsfolt ezekre. Nem csoda tehát, hogy 18 év alatt öt közigazgatási reform is történt. Az 1950-ben érvénybe

lépő felosztás két év múlva érvényét veszti, 1952 szeptemberében érvénybe is lép az újabb felosztása az országnak. Ez a változat is csak négy évig maradt érvényben, 1956-ban újra megváltoztatták, majd 1960-ban negyedjére is. Ez az utolsó változat tartott ki a legtovább, az 1968-as újramegyésítésig.

A tartományok nem csökkentették a meglévő **regionális különbségeket**, azok tovább nőttek, főleg az egyes egységeken belül. Ez a rendszer nem támogatta kis és középszintű központok fejlődését, csak a nyersanyagtermelésre és a tartományok székhelyeire koncentrált. Létrehozott országszerte vagy 15 növekedési pólust, de a „piramis” alját meggyengítette. Az egész rendszer területidegen volt, s bár elindította az iparosítást, hamar annak a kerékkötőjévé is vált. Az állandó változások miatt sem tudott létrehozni egy jól konzolidált térszerkezetet, törvényszerű volt a megszűnése és az ország közigazgatásának visszahelyezése a régi alapokra. A megyerendszer restaurálásával a középszint megerősítését kívánták elérni, s utólag megállapíthatjuk, hogy a tartományokkal ellentétben a megyék sikeres közigazgatási egységek lettek. A négy tartományi felosztás közül az utolsó kettő tekinthető kiforrottnak, számunkra a jelentőségüket az is növeli, hogy ezek működése idején tartottak Romániában népszámlálásokat (1956, 1966). A két utolsó változatot bővebben elemzem.

Ebben az időszakban a közigazgatásnak a következő szintjei léteztek:

**tartomány (regiune)**  
**tartományi város (oraş regional)**  
**rajon (raion)**  
**rajoni város (oraş raional)**  
**városjellegű községek (comune urbane)**  
**községek (comune), falvak (sate)**

## **1968-tól napjainkig**

1967-től (a IX. pártkongresszus) a román kormány elkezdett dolgozni a közigazgatási rendszer gyökeres átalakítását megcélzó terveken (Vofkori). Az egész közigazgatást új alapokra kívánták fektetni, a fő cél a vidék és a városok kapcsolatának erősítése és a



közép és kisvárosok hálózatának a fejlettségbeli felzárkóztatása, iparosítása volt.

Ezeket a célokat kisebb közigazgatási egységek kijelölésével kívánták elérni, amelyeken belül a kisebb városok súlya nő, akárcsak az egymásrataltság a kisvárosi központok és az őket körülvevő vidék között. A leglogikusabb lépésnek a **megyerendszer** visszaállítása tűnt. Az új rendszer három elemből épült volna fel: **község** és **város**, melyek a **megyét** alkotják. A közbeeső szintet (járás, rajon) feleslegesnek ítélték, olyan elemnek, mely csak lassítja a közigazgatás működését, megakadályozza az alapegységek és a központi hatalom közötti közvetlen kapcsolatot és így a „demokratikus központosítás” kerékkötője.

Az átalakítást szentesítő törvényt 1968. február 16-án fogadták el. A négy partiumi megye esetén kettőnek (Bihar, Szilágy) nem változott a megyeszékhelye (Nagyvárad, Zilah), kettőnek viszont igen, Szatmár megyéjé az addig mellőzött Szatmárnémeti (korábban Nagykároly és Nagybánya volt), Máramarosnak pedig a hirtelen megnövekedett Nagybánya (a korábbi Máramarossziget helyett) lett a székhelye.

Az ország közigazgatását tehát a következő szintekre osztották:

**megye (judet)**

**megyei jogú város (municipiu)**

**város (oras)**

**peremközség (comună suburbană)**

**község (comună), falu (sat)**

1998-ban bevezették Romániában is a NUTS II.-es szintű fejlesztési régiókat. A 151/1998-as törvény létrehozta az Északnyugati fejlesztési régiót (111. ábra). Ez hat megyét (Beszterce-Naszód, Bihar, Kolozs, Máramaros, Szatmár, Szilágy) foglalt magába. Teljes területük 34.159 km<sup>2</sup>, az ország területének 14,32%-át teszik ki. Székhelye Kolozsvár lett. Mint az várható volt, a Partiumi megyék számára nem túl kedvező, hogy bár ők teszik ki a régió területének a nagyobb részét, a központ mégis nyugati és északi irányból elszigetelt Kolozsvár lett.

A régió területének 65%-a, a lakosságának pedig 63%-a a Partiumra esik. A régióhoz tartozó másik két megye (Kolozs és Beszterce-Naszód) a tulajdonképpeni Erdély része, ezek más történelmi és néprajzi sajátosságokkal bírnak. Jelentős domborzati

akadályok emelkednek a régió partiumi és nem-partiumi része között.

# Thesis

In my dissertation I take into consideration the present-day administrative boundaries of the four north-western Romanian counties (Bihar, Máramaros, Szatmár and Szilágy). The most important problem is: what do we call “Partium”?

We must distinguish two interpretations of the notion “Partium”. This notion sounds different for the historians and for nowadays regional geographical researchers.

The historical Partium (or Részek - Parts) was made up of some smaller East Hungarian counties, which were legally parts of Hungary, but they belonged to Transylvania from an administrative point of view. It wasn't a separated administrative unit, but it was a complex entirety of insulated counties, which had only the legal status in common.

The name “Partium” comes from the word “parts”, because the Princes of Transylvania had this title: “Regni Transylvaniae et Partium Hungariae”.

Its territory changed permanently because of the Turkish expansion and the Transylvanian (Independent Hungarian state) – Habsburg discord. The Turkish conquests separated Bánság, Arad county and a part of Bihar from it, but Prince Bethlen annexed Szatmár, Szabolcs, Ugocsa, Bereg, Zemplén, Abaúj and Borsod counties to it, too. Its largest extension was 70.000 square kilometres.

Nowadays the territory mentioned by the name of “Partium” in Hungarian means the north-western counties of Romania. These counties, together with Transylvania and Bánság, were given from Hungary to Romania when signing the Peace of Trianon, in 1920. The popular name of the territory is rather romantic, than correct. The name “Partium” is only the legal due of Szilágyság (a part of Szilágy and Szatmár counties), this territory really formed a transition between Hungary proper and Transylvania during the whole Hungarian history. In fact the Latin name of Transylvania “Transsylvania” (looking from Pannonian Basin) means a territory “beyond the Szilágyság (Lat. Sylvania – En. Forest).

It wasn't followed any reasonable principle when drawing Hungary's border lines after the Peace of Trianon. A part of the separated territories did not even have a Hungarian name, the names Kárpátalja, Vajdaság, Burgenland (the Castle Region) came into being at this time. In the same way the north-western part of “New Romania” didn't have a Hungarian name, because this territory separates evidently from both Transylvania and Bánság. Because of this happened the evocation of the

name “Partium”, but this doesn’t mean historical roots and continuity, this name was used under duress.

In the 20<sup>th</sup> century censuses were taken in 1900, 1910, 1930, 1941, 1956, 1966, 1977, 1992, and these are closed by the data of the year 2002. We must examine what territories the villages, communities, districts (járás, rajon), counties or regions covered during each census, and as a sum of these in that given time what we mean under the name of Partium. In the time of each census a radical change can be experienced in the administrative division in comparison with the former state. So the total (for instance county) data cannot be compared with each other in the time of the certain censuses, or rather the comparison can be realized only after a thorough administrative geographical analysis.

In the 20<sup>th</sup> century the future of the territorial-administrative units was determined by two world wars, three modifications of the state borders, the change of the multiple political system, so it is not accidental that they were characterized by an even greater variability than in the past. This variability is not specific only for the Partium, it is also peculiar to other territories of Hungary and Romania, but what makes this more emphasized here is due to the borderland. The Partium was part of Hungary in two periods too, and in other two periods it became a Romanian national territory, besides every change means the division of united territories as well. The historical, ideological and geopolitical causes created constant changes, and as a direct consequence of these there have been radical administrative changes six times (1920, 1925, 1940, 1945, 1950, 1968), and these were affected by smaller, but important modifications (in 1929, 1936, 1938, 1952, 1956, 1960, 1980, 1990, 2000).

## **1900-1920**

The administrative system existing at the beginning of the 20<sup>th</sup> century came into being during the administrative reform in 1876. We can talk about a division existing for 44 years between 1876 and 1920, within this period the extension of the counties didn’t change, there were only few modifications in their inner structure (towns with an organized council, districts, small and big communities). According to the Hungarian administration of that time there existed the following levels:

- Greater district (Kerület)
- Municipality (Törvényhatósági város)
- County (Vármegye)
- Town with organized council (Rendezett tanácsú város)
- District (Járás)
- Big community (Nagyközség)
- Small community (Kisközség)

Homestead, farm, settlement, colony, mine, public baths etc.

The territories of the Partium on the basis of the Hungarian district division of the time – 1910. After Révai Nagy Lexikona.

The highest level, the greater district has only a statistical importance. The municipalities were independent local authorities, they did not belong to the surrounding counties, actually they inherited the laws of the free royal cities. On the present-day territory of the Partium there existed two municipalities until 1920: Nagyvárad and Szatmárnémeti. Bihar, Szatmár, Szilágy and Máramaros are considered to be counties of the Partium most of all, because a larger part of their territory belongs to some counties of the Partium nowadays too, their county town is in the Partium these days, too. To a lesser degree Ugocsa, Szolnok-Doboka, Kolozs and Arad contributed to the present-day extension of the Partium, too. During this period the number of the towns with an organized council was rather low.

There were three settlements of this kind in Szatmár county (Nagykároly, Nagybánya and Felsőbánya), there were two in Szilágy (Zilah and Szilágysomlyó), and one in Máramaros (Máramarossziget). The number of the districts in the analysed counties is 72 in all, if we count only the four counties, the number is 43. The number of the communities in the analysed counties is 2.036 in all, if we count only the districts of the Partium, the number is 1.307.

## **1920-1925**

In 1920, after the lost World War the victorious Great Powers made Hungary sign the peace-treaty of Trianon. It is a well-known fact that at this time Hungary lost the two-thirds of its territory and population. This historical moment, though under duress, brings about the evocation of the notion „Partium”.

The radical changes in the administrative system were caused by the border. The non-border regions did not undergo any change, the Romanian administration took them over in an unchanged form. The reason for this was, above all, the lack of time, the Romanian authorities wanted to integrate the new territories within the shortest time possible. This means that only those counties (and districts) changed considerably, which were directly crossed by the Trianon border (Bihar, Szatmár, Máramaros, Ugocsa, Arad). Another important evidence of the great haste was the almost complete taking over of the Hungarian administrative names with a Romanian phonetic transcription. All the former levels of the administration remained the same, of course using the Romanian denominations for them:

Counties (comitate)

Municipality (municipii)

Districts (plăși)  
Towns (orașe)  
Communities (comune)

The number of the traditionally local authorities of the Partium remained four, one of them (Szilágy) was not affected by the new border, but three of them were cut through (Bihar, Máramaros, Szatmár), and these were completed with the parts of Ugocsa given to Romania.

After the signing of the peace-treaty the territory of the Partium decreased with one third (from 31.706 km<sup>2</sup> to 20.166 km<sup>2</sup>), the western part (territories of Bihar and Szatmár) remained in Hungary (2.801, resp. 1.760 - 4.561 km<sup>2</sup> in all), and the northern part (territories of Máramaros and Ugocsa) was given to Czechoslovakia with a territory of 6.979 km<sup>2</sup> in all. Previously there were 43 districts in the four counties of the Partium, to which we can add the seven affected districts of the neighbouring counties (50 districts in all). 28 of them were completely given to Romania. Five districts totally remained in Hungary and four were completely given to Czechoslovakia. 13 districts were divided.

Before the Peace of Trianon there were 1.454 communities in the four counties of the Partium and in the other affected districts. 145 out of them remained in Hungary, 130 were given to Czechoslovakia, consequently 1.176 communities were given to Romania.

## 1925-1940

The new administrative law, which determined Romania's new county division, was passed on the 14<sup>th</sup> of June, 1925. The majority of the Transylvanian counties was kept, the four counties of the Partium still remained, but their extension and district-division changed a lot. The following territorial levels came into existence:

Province (Ținut)  
County (Județ)  
Municipality (Municipiu)  
District (Plasă)  
Town (Oraș)  
Community, village (Comună, sat).

Out of the counties of the Partium only the territory of Máramaros did not undergo any change.

After the administrative reform in 1925 there were two municipalities again in the territory of the Partium, beside Nagyvárad, Szatmárnémeti also got back this status.

The number of towns was eight<sup>i</sup>, beside the earlier ones two communities of Bihar, Nagyszalonta and Belényes also got this status. After the administrative reform there were 31 districts in the counties of the

Partium. In 1936, at the refoundation of the Sugatag district, their number grew to 32. The average community-number of the districts was 31,5.

In comparison with the former division (1920-25) with a community-number of 1.179, one can experience a smaller decrease, 1.164 communities belonged to the districts of the Partium after 1925. 15 new communities came into existence, 19 communities assimilated, they were all assimilated into the neighbouring settlements.

## **1940-1945**

In August, 1940 „The Second Decision of Vienna” was born, during which the smaller northern part of Transylvania (42,7% of the territory, and 43,2% of the population) was given back to Hungary (43.492 km<sup>2</sup>). This reannexed the bigger part of the territory of the Partium, only the southern part of Bihar county was left to Romania. Szatmár, Szilágy, Ugocsa, Máramaros, Szolnok-Doboka with their whole extent were given back to Hungary.

In the Partium administration several modifications started with the ceasing of the old border and the designation of the new frontier. After the ceasing of the old border the two Bihar and Szatmár counties united, Máramaros widened (though not considerably), Ugocsa county came into existence again. The previously dismembered districts (e.g. the districts of Nagykároly, Érmihályfalva, Szatmárnémeti, Sziget etc.) were united.

The previously cut up settlements were also united in many cases (e.g. Nagybocksó or Técső). Bihar was cut into two by the new state border. With the disannexation of Belényes, the number of the towns decreased to eight, three were situated in Szatmár (Nagykároly, Nagybánya, Felsőbánya), two in Szilágy (Szilágysomlyó, Zilah), one in Máramaros (Máramarossziget), one in Bihar (Nagyszalonta), one in Kolozs (Bánffyhunad) county. In the counties of the Partium there were 35 districts in all during this period (12 in Bihar, 11 in Szatmár, 7 in Szilágy and 5 in Máramaros), these were completed with five affected districts in other counties (2 in Kolozs, 2 in Szolnok-Doboka, 1 in Ugocsa) and five units which remained in Romania. There were 45 districts in the Partium in all.

The number of the communities belonging to the Partium has considerably increased because of the border change, their number was 1.299. After the second World War the territory of North-Transylvania was given to Romania, and the administration before 1940 was restored.

## 1950-1968

The period between 1950 and 1968 can be called the era of the provinces in Romania. In September, 1950 the Romanian Communist-Stalinist leadership introduced an administration typical of Soviet Union. The county-system was eliminated and, instead of it, two or three times bigger units than the former ones were introduced. The object was to cover the country with provinces which are two, or three times bigger than a county, with a territory of at least 10.000 km<sup>2</sup> and an average population of 1.000.000 people. The large territory required the keeping of the intermediate level, they were called „rajon”. Theoretically they should have had a territory of 1.000 km<sup>2</sup> and a population of 100.000 people. The rajons became the most important local organs of the state authority. Most often cities with a population of 50.000-120.000 people were chosen to be provincial centres, and then they were developed at a rapid pace. The object was that each should have a population of more than 100.000 people as soon as possible. The former county towns which have lost their status started to stagnate. The system of the small and medium-sized towns developed very slowly and the decline of the rural areas began at this time.

The division coming into operation in 1950 becomes invalid after two years, and the new division of the country came into force in September, 1952. This division has also been valid for only four years, it was changed again in 1956, and in 1960 for the fourth time, too. This last division lasted for the longest time, until the refoundation of the county system in 1968.

The provinces didn't reduce the existent regional differences. This system did not support the development of low-level and intermediate centres, it concentrated only on the production of raw materials and the regional centres. It created about 15 increasing poles all over the country, but it weakened the lower part of the „pyramid”.

During this period the administration had the following levels:

- province (regiune)
- provincial town (oraş regional)
- rajon (raion)
- rajon town (oraş raional)
- urban communities (comune urbane)
- communities (comune)
- villages (sate)

The territorial reform in 1956 brought an important change: it eliminated two provinces (Arad and Bârlad), which did not fit into the



original conception. Arad was divided between the provinces of Temesvár (the town of Arad was also given to this province) and Nagyvárad. So the number of the provinces decreased to 16 on a country-wide level, their average size grew to 14.800 km<sup>2</sup>. The Partium was divided among three provinces; the provinces of Nagyvárad, Nagybánya and Kolozsvár.

The provincial administration was changed in 1960, this last division can be considered to be to most lasting, it lasted for eight years. The borders of the provinces were corrected, the north-western corner of Aranyos-basin was taken from Nagyvárad and the province of Kolozsvár also changed (the rajon of Marosludas was annexed to the Maros-Hungarian Autonomous Province), but there was no change which affected the Partium. The expansion of the province of Nagybánya didn't change. But the names of the provinces changed, they adopted the denominations of the larger areas instead of the names of central towns, for example Nagyvárad province was named Crisana (Körösvidék) and the province of Nagybánya Maramures (Máramaros). The name „Körösvidék” is absolutely acceptable, because the occupied territory is more than Bihar and its territory is crossed by the four main branches of the river Körös (Sebes-, Fekete-, Fehér-, Berettyó). In the case of Máramaros province the real historical unit occupied only one third of this territory.

## **1968-2006**

From 1967 (the 9<sup>th</sup> party congress) the Romanian government started to work on the plans of the radical transformation of the administrative system. They did not want to restore the counties before the provincial period, because they were considered to be out of date.

The new system would have been built up of three elements: community and town which build up the county. The new counties were planned to be larger than the former ones. The foundation of 35 counties, with an average territory of 6-7.000 km<sup>2</sup> and a population of 500.000 people, was included in the first plans. According to the first plans the Partium would have been divided among the counties of Körös, Szatmár, Máramaros and Kolozs. The former conceptions were improved in 1968 and they decided the foundation of four new counties (among them the foundation of Szilágy county) beside the former ones. The name of Körös county was changed to Bihar. After the foundation of the 39 counties the average territory of the county was 6.074 km<sup>2</sup> and its population was 457.000 people.

The law which sanctioned the change was passed on the 16<sup>th</sup> of February, 1968. In the case of the four counties of the Partium, the centre of two counties did not change (Nagyvárad in Bihar, Zilah in Szilágy). The centre of Szatmár county became Szatmárnémeti which was neglected up to

that time (the former county towns were Nagykároly and Nagybánya), and the suddenly grown Nagybánya (instead of the former Máramarossziget) became the centre of Máramaros. So the administration of the country was divided into the following levels:

County (judeţ)

Municipality (municipiu)

Town (oraş)

Suburban community (comuna suburbană)

Community (comună)

Village (sat)

In 1998 the North-western NUTS2 developmental region was founded which included Kolozs and Beszterce-Naszód counties beside the four counties of the Partium. The centre of the region became Kolozsvár.

# Publikációs lista

## Referált kiadványok

### Önálló kötetek:

1. **Szilágyi Ferenc: Bihar megye felekezeti földrajza (Denominational geography of Bihar county);** Studia Geographica – Institutum Geographiae Universitatis Debreceniensis 14.; Debrecen 2005 – 101 p. Részletes angol nyelvű összefoglalóval.
2. **Szilágyi Ferenc: A Partium közigazgatási földrajza (Administrative Geography in the Partium);** Studia Geographica – Geographiae Universitatis Debreceniensis 17; Debrecen 2007 – 197 p. Részletes angol nyelvű összefoglalóval.

### Cikkek:

1. **Szilágyi Ferenc: Görög-katolikusok Bihar megyében,** in: Társadalonföldrajz-Területfejlesztés, Debrecen 2003 pp 69-80;
2. **Szilágyi Ferenc: The Partium – A Historical and/or a Developmental Region?,** in: Cross Border Co-operations – Schengen Challenges, Debrecen 2004 pp. 139-143;
3. **Szilágyi Ferenc: Az asszimilációs folyamatok érvényesülése a bihari magyarok körében,** in: „Tájak-Régiók-Települések...”, Debrecen 2005 pp.266-273;
4. **Szilágyi Ferenc: Administrative geography of the Partium;** In: Süli-Zakar István – Ioan Horga (szerk.): Regional Development, Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen 2006 pp. 103 – 112;
5. **Szilágyi Ferenc: Partiumi közigazgatási változások az ezredforduló után;** In: Tanár Úrnak Tisztelettel – 56 tanulmány Dr. Korompai Gábor 70. születésnapjára, Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen 2007 pp. 307 – 316;

6. **Szilágyi Ferenc: Érmihályfalva változó geostratégiai helyzete 1811-1944 között;** In: Dr. Süli-Zakar István (szerk.): A határok és a határon átnyúló (CBC) kapcsolatok, Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen 2007 – pp. 307-314;
7. **Szilágyi Ferenc: The new regional conceptions in Romania,** In: Neighbours and partners on the two side of the border; publikálásra elfogadva, Debreceni Egyetem, várható megjelenés 2008 október;
8. **Szilágyi Ferenc: Caracterizarea geografica a orasului Valea lui Mihai,** publikálásra elfogadva, Revista Geographica, Nagyvárad –2008 október;
9. **Szilágyi Ferenc: Közigazgatási változások a Partiumban 1900-2000 között.** Publikálásra elfogadva – Comitatus Magyarországi Önkormányzatok hivatalos folyóirata. Várható megjelenése 2008. november

## Nem referált kiadványok

### Cikkek:

1. **Szilágyi Ferenc: Érmellék – tájegység és kistérség,** In: Érmelléki kalauz 2., Hatvani István Szakkollégium, Debrecen 2008 pp. 9 – 24;

### Térkép:

1. **Szilágyi Ferenc: Bihar megye első kétnyelvű falitérképe** – Hatvani Szakkollégium, Debreceni Egyetem 2007, lépték 1:185000 – magyar és román nyelvű

## Irodalomjegyzék

- A Magyar Köztársaság államigazgatási térképe*, Kartográfiai Vállalat, Budapest 1985
- A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása*, Budapest 1920
- A Pallas Nagy Lexikona*, Elektronikus kiadás, Arcanum Kiadó 1998
- A Révai Nagy Lexikona*, Multimédiás Enciklopédia 2005
- A történelmi Magyarország atlasza és adattára 1914*, Talma Kiadó, Pécs 2003
- Anuarul statistic al R.P.R. 1959*, Directia centrala de statistica, Bucuresti, 1959
- Anuarul Statistic al Romaniei 2004*, Comisia nationala pentru statistica, Bucuresti
- ÁTI kisatlasz*. M. Kir. Állami Térképészet Intézet, Budapest 1934
- Bálint Csanád: *Kelet, a korai avarok és Bizánc kapcsolatai*, Balassi Kiadó 1995
- Barta Gábor, Bóna István, Kőpeczi Béla, Makkai László: *Erdély rövid története*, Akadémiai Kiadó, Budapest 1993
- Barta Gábor: *A történelmi Erdély és határai* IN: Erdély és a Részek térképe és helységnévtára. Szerk: Herner János, Szeged, 1987
- Barthos–Kurucz: *Történelmi atlasz I.*
- Békés megye térképe* 1:150000. Cartographia kiadó, Budapest 1979
- Bélay Vilmos: *Máramaros megye társadalma és nemzetiségei*, Budapest, Sylvester Nyomda R-T., 1943.
- Bóna István: *Hunok, gepidák, langobardok*, Balassi kiadó, Szeged, 1993
- Borovszki Samu szerk. *Magyarország vármegyéi és városai*, Elektronikus kiadás, Arcanum Kiadó 2002
- Borsod-Abaúj-Zemplén megye térképe* 1:150000. Cartographia kiadó, Budapest 1979
- Bulgaru, M.: *Principali indicatori care caracterizeaza judetele Romaniei*. IN: Natura, Seria Geografie, Bucuresti, 1968, nr. 3
- Bulla Béla, Mendöl Tibor: *A Kárpát-medence földrajza*, Budapest 1947
- Cholnoky Jenő: *Magyarország földrajza* (Kogutowicz Károly térk.) Budapest, 1939
- Csizmadia Andor: *A közigazgatás története Magyarországon*. IN: Állam- és jogtudományi enciklopédia. Akadémiai k. Budapest, 1980.
- Csutak István: *Új? Régi? Jó? Új régiókat Romániának*. RMDSZ kampányanyag, Marosvásárhely 2007 Október 13

Csüllög Gábor: *A Tiszántúl a Kárpát-medence 10-17. századi regionális tagozódásában*, Studia geographica 18. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen 2007

Daicovicu C.: *Originea poporului roman dupa cele mai noi cercetari*; In: Berciu D. (szerk.): *Unitatea si continuitatea in istoria poporului roman*, Editura Academiei, Bucuresti 1968

Dányi Dezső – Dávid Zoltán: *Az első magyarországi népszámlálás (1784-1787)*. Budapest, 1960.

*Debrecen környékének a túristatérépe* 1:40000. Cartographia Kiadó, Budapest 2001

Diószegi László, R. Süle Andrea (szerk): *Hetven év. A romániai magyarság története 1919-1989*. Magyarágkutató Intézet, Budapest 1990

Dr. Kertész János: *A visszatért Erdély*. IN: Erdély és a visszatért keleti részek, Halász Irodalmi és Könyvkiadóvállalat, Budapest 1941

Dr. Palotás Zoltán: *A Trianoni határok*, Interedition, Budapest 1990

Engel Pál: *Magyarország a középkor végén*. Cd-Rom kiadvány *Erdély (Transylvania, Ardeal, Siebenbürgen)*. Többnyelvű turistatérkép. Budapest, 1991.

*Erdély* 1:500000, Dimap Kiadó, Budapest 1994

Makkai L., Mócsi A: *Erdély története*, Akadémiai Kiadó, Budapest 1988

*Erdélyi egyházaink évszázadai*, Transil Rt., Bukarest 1992

Frisnyák Sándor: *Magyarország történeti földrajza*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1991.

Giurgescu C.: *Transilvania in istoria poporului roman*, Editura Stiintifica, Bucuresti 1967

Gyalay Mihály: *Magyar igazgatástörténeti-helységnévlexikon*. Budapest, 1989.

Gyönyör József: *Államalkotó nemzetiségek*, Madách kiadó, Martin 1989

Györffy György: *István király és műve*. Gondolat kiadó Budapest 1977

Hajdú- Moharos József, Sasi Attila, Erőss László: *Románia tájféldrajzi beosztása*. Balaton Akadémia, Vörösberény 1993.

Hajdú Zoltán: *Magyarország közigazgatási földrajza*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs 2005

*Hajdú-Bihar megye térképe* 1:150000. Cartographia kiadó, Budapest 1982

Hajdú-Moharos József: *Románia iparosításának területi eredményei*. Földrajztanítás, Budapest, 1986.

Hajdú-Moharos József: *Történeti-gazdasági terület egységek Európa országaiban*. ELTE TTK kari jegyzet. Tankönyvkiadó, Budapest, 1988.

*Határon túli magyar helységnévszótár*, Arany Lapok Kiadó, Budapest 1990

Horedt K.: *Un nou aspect al problemei continuitatii*. In: Berciu D. (szerk.): *Unitatea si continuitatea in istoria poporului roman*, Editura Academiei, Bucuresti 1968

Illyés Elemér: *Harminc év a romániai magyarok történetéből 1956-1986*  
 IN: Harminc év, Bern, 1986. pp. 426-457

*Impartirea administrativa a terioriilor alipite*. Bucuresti 1921

Istrate, Nicolae: *Indicatorul comunelor di Ardeal si Banat*. Cluj, 1925

Jakabffy Elemér: *Erdély statisztikája*. Lugos, 1923.

*Judetele Romaniei Socialiste*, Ed. Politica, Bucuresti 1969

Kádár László: *A magyar nép tájszemlélete és Magyarország tájnevei*.  
 Budapest, 1941.

Kocsis Károly – Kocsisné Hódosi Eszter: *Magyarok a határainkon túl a Kárpát-medencében*. Tankönyvkiadó, Budapest 1992. (2. kiadás).

Kocsis Károly: *A Kárpát-Balkán régió változó etnikai-vallási arculata*.  
 Földrajzi Közlemények, Budapest. 1991/3-4. pp. 165-189.

Kocsis Károly: *Az etnikai térszerkezet alakulása a Kárpát-medencében az elmúlt fél évszázad során*. Területi Kutatások, Budapest, 1990. pp. 53-71

Kocsis Károly: *Elcsatoltak. Magyarok a szomszéd államokban*. Budapest, 1990

Kocsis Károly: *Erdély anyanyelvi térképe*, 1986. Héttorony Kiadó, Budapest, 1989.

Kocsis Károly: *Vegyes etnikumú területek társadalmának népességföldrajzi kutatása*. Studia Geographica, 6. Debrecen, 1989.

Korom Mihály: *A második bécsi döntéstől a fegyverszünetig*. IN: Tanulmányok Erdély történetéről. Debrecen, 1988.

Kósa László, Filep Antal: *A magyar nép táji-történeti tagolódása*. Néprajzi Tanulmányok, Akadémiai, Budapest, 1975

*Köztes-Európa térképtár* <http://terkepek.adatbank.transindex.ro/>

Kristó Gyula: *A vármegyék kialakulása Magyarországon*, Magvető Könyvkiadó, Budapest 1988

Laurian – Bonnefont: *Atlante geograficu*. Parisu-Bucuresti, 1868

*Magyar Statisztikai Zsebkönyv 1942*, Pátria, Budapest 1943

*Magyarország a XX. századba*, Babits Kiadó, Szekszárd, 1996-2000

Manea M., Pascu A., Teodorescu B.: *Istoria Romanilor*, Editura Didactica si Pedagogica, Bucuresti, 1995

Merutiu, V.: *Judetele din Ardeal si din Maramures pana la Banat. Evolutia teritoriala*, IN: Lucrarile Institutului de Geogr. Al Univ. Din Cluj. Cluj, 1929

Mihailescu, Vintila: *Noua impartire administrativa a Romaniei*. IN: Natura. Geografie-geologie, 1968/2. Bucuresti

Miklós Gyula: *A Román Népköztársaságban 1950 óta végrehajtott közigazgatási-gazdasági körzetbeosztások néhány tapasztalata*. Földrajzi Közlemények, Budapest, 1961/2. pp. 307-325.

Molnár István: *Váradpócai tanyák 1945-ben*. IN: Református naptár 1994, Királyhágómelléki Református Egyházkerület, Nagyvárad 1993

- Molnár Jenő: *Területi-közigazgatási felosztás Erdélyben (1876-1968)*. Korunk, Kolozsvár, 1992/9. pp. 88-97.
- Nyakas Miklós: *Gondolatok a Partiumról*. Erdélyi Tükör, Debrecen, 1989/3 *Ókori lexikon I-II*, Franklin Társulat, Budapest 1902-1904
- Otetea A. (szerk.): *Istoria poporului Roman*, Editura Stiintifica, Bucuresti 1970
- Petre Mihai Bacanu: *Cum va arată harta României*, România Liberă, 2008 július 17
- Pop Grigore: *Salaj, Harta turistice judetene*. Editura Sport-turism, Brasov 1983
- Recensamantul populatiei si locuintelor din 15.03.1966- Regiunea Crisana*, Directia centrala de statistica, Bucuresti 1967
- Romania – Atlas rutier*, Ed. Sport-Turism, Bucuresti 1981
- România, Atlas Istorico-geografic*, Editura Academiei Române, București 1996
- Romcsics Ignác: *Illúziók és csalódások – Magyar békecélok és azok kudarca, 1945-47*, História 2007. 5-6. szám
- Rónai András: *Térképezett történelem*, Püski kiadó, Budapest 1993
- Satu Mare, Monografie, Județele Patriei*, Editura Sport-Turism, București 1980
- Slovenska Republika 1:750000*, Bbkart, Banska Bistrica 2003
- Süli-Zakar István (szerk.): *A terület- és településfejlesztés alapjai*. Dialóg-Campus Kiadó, Budapest-Pécs 2003
- Szabó István: *Ugocsa megye*, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest 1937
- Szabolcs-Szatmár megye térképe 1:150000*. Cartographia kiadó, Budapest 1979
- Szilágyi Ferenc: *A Partium közigazgatási földrajza (Administrative Geography in the Partium)*; Studia Geographica – Geographiae Universitatis Debreceniensis 17; Debrecen 2007 – 197 p.
- Szilágyi Ferenc: *Administrative geography of the Partium*; In: Süli-Zakar István – Ioan Horga (szerk.): *Regional Development*, Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen 2006 pp. 103 – 112;
- Szilágyi Ferenc: *Bihar megye felekezeti földrajza*, Studia Geographica, Debrecen 2005
- Szilágyi Ferenc: *Partium a historical and/or developmental Region?*, IN: *Cross-border CO-operations*, Debrecen 2004
- Szilágyi Ferenc: *Partiumi közigazgatási változások az ezredforduló után*; In: Tanár Úrnak Tisztelettel – 56 tanulmány Dr. Korompai Gábor 70. születésnapjára, Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen 2007 pp. 307 – 316;
- Szilágyi Ferenc: *The Partium – A Historical and/or a Developmental Region?*, in: *Cross Border Co-operations – Schengen Challenges*, Debrecen 2004 pp. 139-143;



Szilágyi Sándor: *A magyar nemzet története*, Athenaeum, Budapest, 1894  
*Szilágysági magyarok*, Kriterion Kiadó, București 1999  
*Szlovákia 1:500000*, Dimap Kiadó, Budapest 1994  
*Történelmi Világtalasz*, Kartográfiai vállalat, Budapest 1991  
Varga E. Árpád: *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája*, Pro-Print, Csíkszereda  
Varga E. Árpád: *Népszámlálások a jelenkori Erdély területén*, Regio Könyvek MTA, Budapest 1992  
Vásáry István: *A régi Belső-Ázsia története*, Balassi Kiadó, 2003  
Veszprémy László szerk.: *Szent István és az államalapítás*, Osiris Kiadó, Budapest 2002  
Vofkori László: *Erdély közigazgatási és etnikai földrajza*, Balaton Akadémia, Vörösbereány 1996  
[www.insse.ro](http://www.insse.ro) [www.rgic.ro](http://www.rgic.ro), [www.iatp.md/istorie/index.shtml](http://www.iatp.md/istorie/index.shtml);  
[http://www.cimec.ro/a\\_istorie.htm](http://www.cimec.ro/a_istorie.htm) <http://moldova.go.ro/index.htm>;  
<http://moldova.go.ro/index.htm>, [www.mdlpl.ro](http://www.mdlpl.ro)  
Zeidler Miklós szerk.: *Trianon*, Osiris Kiadó, Budapest 2003

---